

Mart Sander: Raimond Valgre on justkui lohutus

"Mingil määral samastusin ma Raimond Valgrega juba ammu, kuid praegu tunnen temaga isegi lähedasemat sidet ja seda mitte ainult muusikalises mõttes," tunnistas 1930. aastastest vaimustunud Mart Sander Vikerraadio "Päevatee" saatele antud pikas intervjuus.

Milles sinu ja Valgre sarnasus väljendub? Pead sa silmas suhet emaga, muusasid ja alkoholi?

Need on põhipunktid tõepoolest, kuid õnneks minu ja alkoholi suhe ei ole viinud nii hullude tagajärgedeni kui Valgrel.

Kuid Valgre on teatud mõttes justkui lohutus, mis annab võimaluse öelda endale, et mine tea, äkki mu ümber on hoopis selline ajastu, mis pole minuks veel valmis. Ja et äkki juhtub see kunagi tulevikus, kui avastatakse mu looming, mis pakub inimestele rõõmu nii, et see mõjub neile puhastavalt, tervendavalt ning aitab rasketest aegadest üle. Selline mõtteviis on hästi vajalik.

Valgre 110. sünniaastapäeva eel oled sa arhiividest välja toonud kümnekond laulu, mida kunagi lauldud ei ole. Miks me peaksime teadma midagi veel uut Raimond Valgrest ja tema loomingust? Legend ju elab.

Vaat just, legend elab. Aga siin ongi nüüd küsimuse selles, kas Valgre on meie jaoks helilooja või legend. Ja kui ta oleks helilooja, siis me peaksime tema loomingut rohkem tundma ja olema tohutult õnnelikud, et on midagi sellist, mida me veel ei tea.

Samas mõtle, kui maailmas leitaks näiteks üks uus Schuberti laul kuskilt sahtlipõhjast või mingisugune Bachi katkenud – see on ju sensatsioon. Ja seejärel tehtaks kogumikud ringi, salvestataks uuesti, sest see üks laulu tuleb sinna ju kindlasti lisada.

Aga meil on meie ainus klassikaline eesti helilooja, kes on niivõrd rahva südames ... Need arhiivides vedelenud laulud ei

kultuur.err.ee

Estonia teater
Teater

ole kindlasti märk kehvast kvaliteedist, vaid need kõnelevad kurjast saatusest.

Näiteks 1939. aastal kirjutatud tango "Sa oled armas". See on üks Valgre esimesi kurblikke tangosid – pärast sõda tuli tal neid nagu luuavarrest. Ja selles laulus on olemas kõik valgreligid elemendid, kuid see ei saanud iial kõlada.

Ja nüüd ongi küsimus, kas meie Valgre limiit on täis või oleme valmis vastu võtma veel näiteks 20 uut laulu? Mind väga huvitab see vastus.

Sa oled teismelisest peale ihalenud endisi aegu – 1920. ja 1930. aastaid. Mis sind selles ajastus köidab?

Ütleme nii, et see on esteetiliselt kõige kõrgemini arenenud ajastu minu jaoks. Eriti visuaalselt – kõik, mis puudutab kunsti, arhitektuuri, kujutavat kunsti, filmikunsti, moekunsti – on see minu meelest kõik nii täiuslik, et sealt ei saa enam kuhugi kõrgemale areneda.

Visuaalsuse kõrval on sind võlunud ka tolle ajastu lood, mida sa juba poisikesena teie kodus kohvitanud prouade suust kuulsid. Kas nende juttudes oli ka romantikat?

No muidugi oli, nad olid tolles ajas ju olnud selliseid kahekümnendates noored naised, kelle jaoks romantilised suhted olid tähtsad. Ja ega selleks ei pea sa elama väga ilusas keskkonnas, et olla õnnelik. Vaid noor inimene tahab alati olla õnnelik ja ega sõja ajal ei naerda vähem, vastupidi – naerdakse isegi vahest rohkem, sest naer hoiab sind ju elus sel raskel ajal.

Ma väga mäletan ühe proua tsitaati, mis oli vist ühe küüditamisteemalise raamatuga seotud. Nimelt ütles üks prouadest: "Nii palju ilmunud raamatuid, kus räägitakse ainult nendest kannatustest, aga mitte keegi ei kirjuta sellest, kui õnnelikud me olime." Tema oma elu oli läinud nii, et ta oli väga noore tüdrukuna viidud Siberisse koos vanematega ja tema noorus möödus seal ning et inimese loomulik vajadus on olla õnnelik, siis hakkas temagi enesest mõistetavalt enda ümbert õnne otsima. Kuid sellest küljest on neid lugusid väga vähe räägitud.

Ühes oma hiljutises intervjuus hõiksid sa välja, et 55 on uus 65. Praeguse arvutuse põhjal on sul esimese pensionipäevani jäänud üheksa aastat. Kuidas sa vanadusse ja vanusesse üldse suhtud?

Esialgu veel naljaga. Kuid mind natukene paneb muhelema küll see vananevate inimeste lootus, justkui muutuksid nad aina nooremaks. Ehk siis see, et on moodne öelda, et "oh, 40 on uus 20" ja "60 on uus 40" ... No oleme ausad, ei ole ta midagi, 60 on 60, eks ole! Ja kuna ma serveerin asju alati omapoolse kiiksuga, siis nii ma tookord ka ütlesin, et "55 on uus 65".

Kuid samas – sada aastat tagasi tundus 65-aastane inimene ilmselt ikka juba väga vana olevat. Ja eriti Eesti inimene, kui ta oli tööga ära kurnatud.

Aga pensionile jäämine... Mul oli näiteks üks vanavanatädi, kes läks pensionile ja siis läks tööle tagasi. Ta lihtsalt ei suutnud pensionipõlve pidada, ja kui ta oli üle 80 aasta vana, siis istus ta kusagil Viru hotelli töötajate ja personali garderoobis letis ja lihtsalt suhtles inimestega. Talle meeldis see ja ma saan temast nagu väga hästi aru.

Aga mul endal sellist hetke ilmselt ei tulegi, sest see, mis ma olen teinud – ma olen teinud seda lapsest peale ja ma loodan, et teen seda kuni selle hetkeni, kus nii-öelda muru kasvab mulla peale ja kus sa enam ei saa seda lihtsalt teha.

Estonia valvelauda istuma sa ei lähe?

Kusjuures – päris noorena, kui ma olin 17 ja hakkasin tööle Estonia teatris, siis mõtlesin küll, et kunagi ma lõpetan siin valvelauas nagunii. Sest tookord olid valvelauas vahetustega tööl ju elatanud, staažikad estoonlased. Ja kui sa nendega siis suhtlesid, siis tuli välja, et kes oli olnud operetiprimadonna ja kes olnud balletiartist. Ja see kõik oli selle maja mentaliteet, et need inimesed jäid. Ja minu arust öeldigi, et "siit majast minnakse kirstus välja", eks ole. Aga kahjuks enam sellist Estoniat ei ole.

Ma ei taha midagi halvasti öelda, aga on kadunud ära see teadmine ja tunne, et sind hoitakse ja et sa oled seal majas lõpuni oma, isegi kui su aktiivne karjäär lõpeb artistina, muusikuna. Laulja ja tantsija karjäär on ju niivõrd lühikene. Kuid

praegune voolavus on lihtsalt uskumatu, ma ei tea enam inimesi, kes seal majas töötavad, ja sellest on natukene kahju.

Ja muidugi ka valvelauas on nüüd hoopis neid, keda on küll tore vaadata, aga ma ütlen ausalt: olen näinud olukorda näiteks, kus kadunud Teo Maistet ei lastud majja sisse. Ta tuli oma kotiga, kus oli must pesu – ta oli harjunud käima ja teatri pesumaja daamid pesid tema asju – ja siis ta seisis seal. Valvelaua neiu küsib, kelle juurde te olete? Ma pean nüüd helistama. Mis teie nimi oli jne. Ma läksin just mööda sealt, kui Teo seisis seal nõutuna, kott käes, ja ütles: "Ma olen 60 aastat siin majas töötanud, ja nüüd ta küsib, mis mu nimi on". Aga ta ei olnud pahane, kuid noh, see oli uus reaalsus.

Nii arvan ma, et endised teatri töötajad tunneksid ehk isegi uhkust, kui nad võiksid teatri valvelauas oma karjääri lõpetada. See oleks omamoodi auiste, millel istudes kohtud sa nii-öelda oma ala jätkajatega. Nendega, kes võtavad sinu käest teatepulga üle.

Vikerraadio saates "Päevatee" kõneles Mart Sander pikemalt nii ansamblist Modern Fox meile meelde jäänud lauluhäälest, oma kooliteest ja õppetundidest. Jutt on pikemalt ka helilooja Raimond Valgre elust ning loomingust. Vestluse keskel kõlab esmakordselt ka Valgre tango "Sa oled armas" ja et seda esitada, hakkas Sander isegi akordionit õppima.

Sander on Valgre 110. sünniaastapäeva puhuks kirjutanud näidendi "Me peame rääkima Raimondist", mis esietendub oktoobris Kaja kultuurikeskuses. Täpselt sünniaastapäeval kõlab tema arhiivist leitud loominguga kontsert Vene kultuurikeskuses.

Toimetaja:

Mirjam Mäekivi